

บทความ เรื่อง “การพัฒนาเด็กปฐมวัย”

การพัฒนาเสริมสร้างทรัพยากรมนุษย์ให้มีศักยภาพ จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทุกช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปฐมวัย ซึ่งผลการศึกษาของ Center on the Developing Child มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ชี้ว่า ช่วงปฐมวัยเป็นช่วงเวลาที่สำคัญและจำเป็นที่สุดของการวางรากฐานการพัฒนาความเจริญเติบโตของมนุษย์ในทุกด้าน เนื่องจากเป็นวัยที่พัฒนาการด้านสมองและการเรียนรู้เป็นไปอย่างรวดเร็วที่สุดในชีวิต

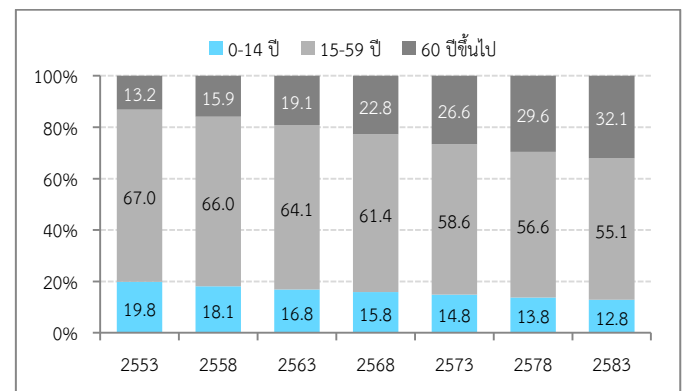
แม้ว่าที่ผ่านมารัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความสำคัญและดำเนินการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ยังมีหลายปัจจัยที่ทำให้การพัฒนาเด็กปฐมวัยยังมีอุปสรรคและดำเนินการได้ไม่เต็มประสิทธิภาพเท่าที่ควร โดยพบปัญหาด้านพัฒนาการ ภาวะทุพโภชนาการ ทั้งในส่วนของการขาดและโภชนาการเกิน ปัญหาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการปฐมวัยที่มีคุณภาพ พ่อแม่ผู้ปกครองขาดความรู้ความเข้าใจและทักษะการดูแลที่ถูกต้องตามวัย ขาดการเตรียมความพร้อมระหว่างรอยเชื่อมต่อปฐมวัยไปยังระดับประถมศึกษา ประกอบกับโครงสร้างครอบครัวไทยและสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็กที่เปลี่ยนแปลงไป ล้วนส่งผลต่อคุณภาพและการพัฒนาของเด็กปฐมวัย จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญและมีแนวทาง มาตรการเพื่อเพิ่มโอกาสให้เด็กได้รับการเลี้ยงดูที่ถูกต้องเหมาะสมและเป็นรากฐานการพัฒนาเมื่อเติบโตสู่วัยเรียนและวัยทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความสำคัญของการพัฒนาเด็กปฐมวัย

- การพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นรากฐานของการพัฒนาไปตลอดชีวิต และมีอัตราผลตอบแทนจากการลงทุนที่คุ้มค่า โดยงานวิจัยจากทั่วโลกชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาทางสมองมีอัตราการพัฒนาสูงสุดในช่วงแรกเกิดถึง 6 ปี และพัฒนาการของสมองในช่วง 8 ปีแรก จะเป็นรากฐานของความฉลาดของคนๆ หนึ่ง นอกจากนี้ ยังพบว่าการลงทุนในช่วงปฐมวัยจะมีผลครอบคลุมทุกมิติของชีวิต¹ ทั้งในด้านสุขภาพกายและจิตใจ เพิ่มสมรรถนะ

ในการเรียนรู้และการทำงาน สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจทั้งในระดับบุคคลและสังคม เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ลดปัญหาสังคมและอาชญากรรม ซึ่งทำให้อัตราผลตอบแทนจากการลงทุนในช่วงปฐมวัยสูงถึง 7 เท่าของการลงทุน นอกจากนี้ ยังพบว่าในเด็กปฐมวัยช่วง 3-6 ปี มีอัตราการพัฒนาทักษะสมองส่วนหน้า ที่เป็นส่วนควบคุมการคิดเชิงบริหารอย่างรวดเร็ว (EFs- Executive Functions)² ทำให้เกิดความคิดยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยน ตามสถานการณ์และบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป เกิดการปรับการทำงานให้ดีขึ้น หากเด็กวัยนี้ไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมก็จะสูญเสียโอกาสการพัฒนาเนื่องจากเป็นช่วงวัยที่ดีที่สุดในการพัฒนา

สัดส่วนโครงสร้างประชากร ปี 2553-2583

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

- การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรสู่สังคมสูงวัยจำเป็นต้องสร้างวัยทำงานที่มีศักยภาพและทักษะสูง ซึ่งต้องเร่งพัฒนาคนรุ่นใหม่ตั้งแต่ปฐมวัย การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเป็นสังคมสูงวัยทำให้สัดส่วนประชากรวัยเด็ก (0-14 ปี) มีแนวโน้มลดลงจากร้อยละ 19.8 ในปี 2553 เป็นร้อยละ 12.8 ในปี 2583 วัยแรงงาน (15-59 ปี) มีสัดส่วนลดลงจากร้อยละ 67.0 เป็นร้อยละ 55.1 ขณะที่ผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 13.2 เป็นร้อยละ 32.1 ในช่วงเวลาเดียวกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดการขาดแคลนแรงงาน ประชากรวัยแรงงานในอนาคต

การพัฒนาด้วยโปรแกรมที่มีคุณภาพและมีการติดตามผลในระยะยาว หลายการศึกษา มาคำนวณเป็นผลตอบแทนทางเศรษฐศาสตร์

² การคิดเชิงบริหาร (EFs- Executive Functions) คือ การทำหน้าที่ระดับสูงของสมองส่วนหน้าที่ช่วยให้เราควบคุมอารมณ์ ความคิด การกระทำได้ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับชีวิตการเรียน การทำงาน และการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม หากขาดการพัฒนา เด็กจะขาดการควบคุมอารมณ์ การคิดยืดหยุ่น เปลี่ยนความคิดยาก ขาดการใส่ใจจดจ่อและความจำขณะทำงาน ทำให้มีปัญหาในการทำงานให้เสร็จลุล่วง รวมถึงขาดความพร้อมทางการเรียนและอาจจะมีผลต่อการเรียนได้ (นวลจันทร์ จุฑาภักดิ์กุล, 2559)

¹ รายงานการวิจัยของศาสตราจารย์ ดร. James Heckman ผู้ได้รับรางวัลโนเบลสาขาสถิติศาสตร์ เมื่อปี ค.ศ. 2000 และคณะ จากมหาวิทยาลัยชิคาโก สหรัฐอเมริกา ศึกษาโดยนำข้อมูลจากการศึกษาติดตามเด็กปฐมวัยที่ได้รับ

จำเป็นต้องมีประสิทธิภาพสูงเพื่อให้การขับเคลื่อนพัฒนาประเทศได้อย่างต่อเนื่อง ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีทำให้นุชนวัยที่จะประสบความสำเร็จได้ต้องมีคุณสมบัติที่เรียกว่า “ทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21”³ ในศตวรรษใหม่ซึ่งจำเป็นต้องเร่งพัฒนาทักษะสำคัญนี้ให้เกิดขึ้นกับเด็กรุ่นใหม่ตั้งแต่ปฐมวัยเพื่อให้เป็นแรงงานที่มีประสิทธิภาพ

สถานการณ์การพัฒนาเด็กปฐมวัย

● **ภาวะทุพโภชนาการในเด็กต่ำกว่า 5 ปี มีแนวโน้มดีขึ้น แต่ยังคงเร่งดำเนินงานในบางพื้นที่** ผลการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2558-2559 (MICS5)⁴ พบว่า สุขภาวะของเด็กโดยรวมดีขึ้น โดยเด็กทารกแรกคลอดมีน้ำหนักต่ำกว่า 2,500 กรัม ร้อยละ 9.4 เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 7.6 ในปี 2555 ขณะที่เด็กอายุต่ำกว่า 5 ปีมีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานลดลงจากร้อยละ 9.2 เป็นร้อยละ 6.7 ในช่วงเวลาเดียวกัน โดยภาวะทุพโภชนาการเรื้อรัง (เตี้ยแคระแกร็น) พบว่า ลดลงจากร้อยละ 16.3 เป็นร้อยละ 10.5 ขณะเดียวกันยังพบเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี มีภาวะอ้วนร้อยละ 8.2 อย่างไรก็ตามในบางพื้นที่ยังมีภาวะทุพโภชนาการระดับสูง ได้แก่ เด็กชาวไทยภูเขาภาคเหนืออายุต่ำกว่า 5 ปี มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ร้อยละ 16.7 ในปี 2556

สุขภาวะของเด็กปฐมวัย (หน่วย : ร้อยละ)

สุขภาวะ	2555	2558-2559
น้ำหนักเด็กแรกคลอด < 2,500 กรัม	7.6	9.6
การได้รับภูมิคุ้มกันครบ (12-23 เดือน)	75	71.6
โภชนาการเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี		
- น้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์	9.2	6.7
- ทุพโภชนาการเรื้อรัง (เตี้ย)	16.3	10.5
- ภาวะอ้วน	11.0	8.2
เด็ก 36-59 เดือน มีพัฒนาการตามเกณฑ์	91.5	91.1

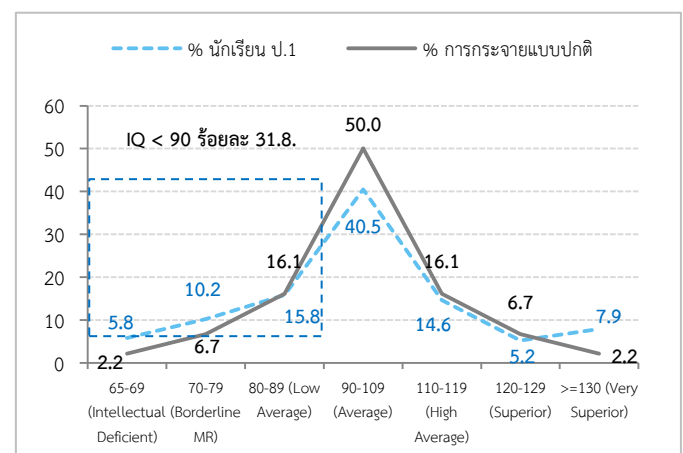
ที่มา: การสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2555 และ พ.ศ. 2558-2559 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

³ ทักษะศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 1) ความรู้พื้นฐานที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การอ่านออกเขียนได้ คำนวณเป็นความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ไอซีที การเงิน วัฒนธรรมและการเป็นพลเมือง 2) สมรรถนะจัดการปัญหาซับซ้อน ได้แก่ คิดวิเคราะห์ สื่อสารได้ ทำงานเป็นทีม คิดริเริ่มสร้างสรรค์ 3) คุณลักษณะรับมือกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ได้แก่ ยืดหยุ่น ปรับตัว ใฝ่รู้ กล้าคิดริเริ่ม มีความเพียร มีภาวะผู้นำความรับผิดชอบ ตระหนักรู้เรื่องสังคมและวัฒนธรรม (WEF, 2016)

⁴ การสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทยรอบที่ 5 พ.ศ. 2558-2559 (Multiple Indicators Cluster Survey: MICS5) โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติสำรวจระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2558-มีนาคม 2559 จากครัวเรือนตัวอย่าง 28,652 ครัวเรือน และให้ภาพรวมของเด็ก ผู้หญิง และผู้ชาย ใน 5 ภาคของประเทศไทย

● **เด็กส่วนใหญ่มีพัฒนาการสมวัย แต่เด็ก 1 ใน 4 มีพัฒนาการสงสัยล่าช้า และยังมีช่องว่างระหว่าง IQ** จากผลการสำรวจ MICS5 ด้านพัฒนาการเด็กวัย 36-59 เดือน ส่วนใหญ่มีพัฒนาการสมวัยอยู่ที่ร้อยละ 91.1 ในปี 2558 ลดลงเล็กน้อยจากร้อยละ 91.5 ในปี 2555 โดยเกือบทุกจังหวัดที่ทำการสำรวจมีคะแนนด้านการอ่านออกและรู้จักตัวเลขต่ำกว่าด้านอื่นๆ สอดคล้องกับข้อมูลจากการสุ่มสำรวจคัดกรองพัฒนาเด็ก 4 ช่วงวัยในกลุ่มอายุ 9, 18, 30 และ 42 เดือน ในช่วงเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ 2560 โดยสถาบันพัฒนาอานามัยเด็กแห่งชาติพบเด็กที่มีพัฒนาการสงสัยล่าช้าในภาพรวมระดับประเทศร้อยละ 23 โดยเด็กจะมีปัญหาด้านการเข้าใจภาษามากที่สุด ซึ่งความล่าช้าด้านภาษาจะมีผลถึงช่วงวัยเรียนซึ่งจะพบปัญหาการเรียนทั้งการอ่านการเขียนและการคิดคำนวณ ทั้งนี้ การคัดกรองเด็กที่มีพัฒนาการล่าช้าและส่งเสริมการพัฒนาเด็กได้อย่างเหมาะสมจะช่วยให้เด็กกลับมามีพัฒนาการปกติได้

ระดับสติปัญญาเด็ก ป.1 พ.ศ. 2559 ตามการกระจายตัว

ที่มา: กรมสุขภาพจิต

ขณะที่ผลการสำรวจสถานการณ์ระดับสติปัญญา (IQ) และความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) ในเด็กประถมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งจะสะท้อนการดำเนินงานพัฒนาเด็กวัย 0-5 ปี และเมื่อค้นพบแล้วยังเป็นช่วงอายุที่ช่วยเหลือได้ ในปี 2559 ของกรมสุขภาพจิต พบว่า เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีระดับ IQ เฉลี่ยเท่ากับ 98.2 สูงกว่าค่าเฉลี่ย 94.6 ในปี 2554 ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ปกติ⁵ แต่ยังคงต่ำกว่ามาตรฐานสากล (IQ=100) และเมื่อพิจารณาในภาพรวมของประเทศพบว่ามีเด็กที่ระดับ IQ ต่ำกว่าเกณฑ์ปกติ (IQ<90) อยู่ถึงร้อยละ 31.8 (ไม่ควรเกินร้อยละ 25) และมีเด็กที่ระดับ IQ อยู่ในเกณฑ์บกพร่อง (IQ<70) อยู่ถึงร้อยละ 5.8 ซึ่งสูงกว่ามาตรฐานสากล (ไม่ควรเกินร้อยละ 2) ขณะที่เด็ก

⁵ ค่า IQ ปกติจะอยู่ที่ประมาณ 90-110 คะแนน

ที่ระดับ IQ อยู่ในเกณฑ์ฉลาดมาก ($IQ \geq 130$) สูงถึงร้อยละ 7.9 สะท้อนให้เห็นช่องว่างและความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มที่มีระดับสติปัญญาสูงกับกลุ่มที่มีระดับสติปัญญาดำ และมีแนวโน้มที่ช่องว่างนี้จะขยายมากขึ้น หากไม่มีการดำเนินการช่วยเหลือกลุ่มที่มีปัญหาอย่างทันท่วงที สำหรับความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) พบว่าเด็กร้อยละ 77 มี EQ อยู่ในเกณฑ์ปกติขึ้นไป⁶ โดยมีเด็กร้อยละ 23 ที่ยังต้องการการพัฒนาเพิ่ม ซึ่งเด็กมีปัญหาหนักที่สุดในด้านขาดความมุ่งมั่นพยายามและขาดทักษะในการแก้ไขปัญหา

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย

- **ความพร้อมสุขภาวะของพ่อแม่** พัฒนาการของเด็กขึ้นอยู่กับความพร้อมของพ่อแม่ตั้งแต่ก่อนตั้งครรภ์จนถึงการคลอด อาทิ พันธุกรรม การสูบบุหรี่ ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ขาดสารอาหารขณะตั้งครรภ์ ภาวะอารมณ์ของแม่ การคลอดก่อนกำหนด ฯลฯ ซึ่งพ่อแม่ต้องมีการเตรียมความพร้อมตั้งแต่เรื่องความรู้ของการเป็นพ่อแม่ การวางแผนครอบครัว ลดปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พร้อม รวมทั้งการตรวจร่างกายเพื่อลดความเสี่ยงต่อสุขภาวะของเด็ก ทั้งนี้ จากข้อมูลของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข พบว่า สัดส่วนของหญิงตั้งครรภ์ที่ได้รับการดูแลก่อนคลอดเพื่อการดูแลเฝ้าระวังต่อเนื่อง รวมถึงการค้นหาโรคที่ถ่ายทอดทางพันธุกรรม โรคติดเชื้อ และวินิจฉัยความเสี่ยงต่างๆ 5 ครั้ง และการดูแลหลังคลอดเพื่อประเมินคุณภาพและอาการภาวะแทรกซ้อนหลังคลอด 3 ครั้ง ตามเกณฑ์คุณภาพ ประเมินร้อยละ 50

● สภาพแวดล้อมและการเลี้ยงดูเด็ก

(1) การเลี้ยงดูในครอบครัว ผู้เลี้ยงดูหลักของเด็กคือพ่อแม่ รองลงมาเป็นปู่ย่าตายาย ผลการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2558-2559 พบว่าเด็กจำนวนมากไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ โดยเด็กวัย 0-4 ปี และ 5-9 ปี ที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่และแม่ร้อยละ 18.6 และร้อยละ 25.0 ตามลำดับ โดยมีเพียงร้อยละ 62.5 และร้อยละ 54.0 ของช่วงอายุเดียวกันที่อาศัยอยู่กับพ่อแม่ ซึ่งเป็นผลจากการย้ายถิ่นไปทำงานและการหย่าร้าง ขณะที่ร้อยละ 0.5 ไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับพ่อแม่ สะท้อนปัญหาเด็กถูกทอดทิ้ง เป็นผลให้การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนในช่วง 6 เดือนแรกมีเพียงร้อยละ 23.1 และเด็กวัย 0-23 เดือนได้รับนมแม่อย่างเหมาะสม

มีเพียงร้อยละ 28 ทั้งนี้ ในการเลี้ยงดูเด็กต่ำกว่า 2 ปี ที่ส่วนใหญ่อยู่กับครอบครัวและมีบางส่วนถูกเลี้ยงดูโดยสถานดูแลเด็กก่อน/เด็กเล็กในช่วงกลางวันซึ่งสถานดูแลเด็กยังขาดการกำกับดูแลเรื่องคุณภาพมาตรฐานทั้งแนวทางการดูแลและผู้ดูแลเด็ก

นอกจากนี้ ยังพบการที่เด็กถูกปล่อยทิ้งไว้โดยไม่ได้รับการดูแลที่ตีพอร้อยละ 6.1 รวมทั้งยังพบเด็กอายุ 1-14 ปี ที่ถูกละเลยโดยการทารุณจิตใจ หรือทารุณร่างกายในช่วง 1 เดือนที่ผ่านมาร้อยละ 75.2 การส่งเสริมให้ใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (เช่น มือถือ แท็บเล็ต) โดยมีเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี ร้อยละ 50.9 มีอุปกรณ์ดังกล่าวเป็นของเล่น ขณะที่มีเพียงร้อยละ 41.2 ที่ในครัวเรือนมีหนังสือสำหรับเด็กอย่างน้อย 3 เล่ม (MIC5) ซึ่งหากการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ไม่ทำด้วยความรอบคอบระมัดระวังจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาการของเด็ก

ความพร้อมของพ่อแม่และการเลี้ยงดูเด็กต่ำกว่า 5 ปี (หน่วย : ร้อยละ)

	2555	2558-2559
อัตราการคุมกำเนิด	79.3	78.4
การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ 6 เดือนขึ้นไป	12.3	23.1
เด็กไม่ได้อยู่กับพ่อแม่และแม่ 0-4 ปี	21.3	18.6
การมีของเล่น (อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์)	-	50.9
การมีหนังสือสำหรับเด็กอย่างน้อย 3 เล่ม	42.7	41.2
การดูแลที่ไม่เพียงพอ	4.6	6.1

ที่มา: การสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2555 และ พ.ศ. 2558-2559 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

(2) การดูแลในสถานศึกษา กลุ่มอายุ 2-5 ปี ซึ่งมีจำนวน 3.04 ล้านคน ได้รับการศึกษาก่อนประถมศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน 1.75 ล้านคน สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ 1.53 ล้านคน ส่วนราชการอื่น 0.22 ล้านคน อยู่ในศูนย์การเรียนรู้ สถานเลี้ยงเด็ก ศูนย์เด็กเล็กทั้งสิ้น 0.99 ล้านคน ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 90 (0.89 ล้านคน) สังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น โดยยังมีเด็ก 2-5 ปี ที่ไม่ได้เข้าเรียน 3 แสนคน คิดเป็นร้อยละ 10 ของประชากร แม้ว่าช่วงวัยดังกล่าวอาจจะมีเด็กบางกลุ่มที่ไม่มีความจำเป็นต้องเข้าเรียนขึ้นอยู่กับศักยภาพและความพร้อมของพ่อแม่ที่จะดูแล แต่ยังมีเด็กบางส่วนขาดโอกาสเข้าถึงและได้รับการพัฒนา

⁶ ค่า EQ ต่ำกว่าเกณฑ์ปกติจะอยู่ที่ 1-40 คะแนน ค่าปกติจะอยู่ที่ 41-55 คะแนน และค่าสูงกว่าปกติจะอยู่ที่ 56-60 คะแนน

จำนวนเด็ก อายุ 0-5 ปี 4.34 ล้านคน (ปี2559)

อายุ	จำนวน (ล้านคน)	สถานการณ์ดูแล
ต่ำกว่า 2 ปี	1.3	- ครอบครัว บางส่วนถูกเลี้ยงดูโดยสถานดูแลเด็กอ่อน/เด็กเล็ก
2 ปี	0.72	- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 0.99 ล้านคน (2-5 ปี)
3-5 ปี	2.32	- โรงเรียนอนุบาล 1.75 ล้านคน (3-5 ปี) - เด็ก 2-5 ปี 0.3 ล้านคนไม่ได้เข้าเรียน

ที่มา: สถิติการศึกษาประจำปี 2559 กระทรวงศึกษาธิการ
ประมวลโดยสำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม สศช.

ขณะที่การดูแลในสถานศึกษาพบว่ายังมีปัญหาด้านคุณภาพโดยเฉพาะในศูนย์พัฒนาเด็ก จากผลการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสาม (พ.ศ. 2554-2558) พบว่า ศูนย์พัฒนาเด็กในภาพรวมทุกตัวบ่งชี้อยู่ในระดับพอใช้ และมีศูนย์พัฒนาเด็กที่ต้องปรับปรุงและต้องปรับปรุงเร่งด่วน ร้อยละ 10.78 หรือ 2,266 แห่ง จาก 21,036 แห่ง ขณะเดียวกันการจัดการศึกษาในสถานศึกษาระดับปฐมวัยยังมีนโยบายเร่งเรียนเขียนอ่านเพื่อสอบแข่งขันเข้าโรงเรียนระดับประถมศึกษาคุณภาพสูงซึ่งไม่ถูกต้องตามหลักการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย ประกอบกับหลักสูตรในระดับประถมศึกษาขาดการเชื่อมต่อกับระดับปฐมวัยที่สอนบนพื้นฐานการเล่น ทำให้เด็กบางส่วนไม่สามารถปรับตัว รู้สึกล้มเหลว เกิดความเครียด ไม่มีความสุข ความไม่สมดุลในการพัฒนาเด็กปฐมวัยดังกล่าวส่งผลต่อพัฒนาการของเด็ก รวมทั้งทำให้เด็กขาดโอกาสพัฒนาทักษะที่จำเป็น

นโยบายและการดำเนินงานพัฒนาเด็กปฐมวัย

การพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นนโยบายที่ภาครัฐได้ให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่อง โดยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ภายใต้ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ที่มุ่งเน้นพัฒนาให้เด็กปฐมวัยมีสุขภาพกายและใจที่ดี มีทักษะทางสมอง ทักษะการเรียนรู้ และทักษะชีวิตเพื่อให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ และมีการจัดทำ (ร่าง) แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัย พ.ศ. 2561-2564 เพื่อกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเด็กปฐมวัยและแนวทางดำเนินงานสำหรับหน่วยงานในทุกระดับ ซึ่งอยู่ระหว่างเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณา ประกอบด้วย 7 ยุทธศาสตร์ ดังนี้ 1) การจัดการให้เด็กเข้าถึงบริการที่พัฒนาเด็กปฐมวัย 2) การพัฒนาบทบาทความเป็นพ่อแม่เป็นแม่ การอบรมเลี้ยงดู และบทบาทของครอบครัว 3) การพัฒนาคุณภาพการให้บริการที่พัฒนาเด็กปฐมวัย 4) การจัดระบบข้อมูลและตัวชี้วัด 5) การปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบ ที่เกี่ยวกับเด็กปฐมวัย และการดำเนินการตามกฎหมาย 6) การวิจัยพัฒนาและ

เผยแพร่องค์ความรู้ และ 7) การบริหารจัดการ การสร้างกลไกการประสานการดำเนินงานและการติดตามประเมินผล

กลไกเชิงนโยบายและการขับเคลื่อนงาน

(1) มีคณะกรรมการระดับชาติด้านเด็กปฐมวัย ได้แก่ คณะกรรมการพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ (ก.พ.ป.) ภายใต้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งให้ความสำคัญทั้งในเรื่องการจัดทำนโยบายและแผน มาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย รวมถึงการบูรณาการเชื่อมโยงฐานข้อมูล ส่งผ่านและแลกเปลี่ยนข้อมูลในรูปแบบของอิเล็กทรอนิกส์ระหว่างหน่วยงาน และมีคณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ (กดยช.) ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550 มีหน้าที่เสนอนโยบายและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติต่อคณะรัฐมนตรี รวมถึงการส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชน วิเคราะห์สถานการณ์ด้านเด็กและเยาวชนของประเทศ

(2) มีความร่วมมือขับเคลื่อนการพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิต (กลุ่มเด็กปฐมวัยและผู้สูงอายุ) โดยบูรณาการการดำเนินงาน 4 กระทรวงหลัก ได้แก่ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยร่วมกันดำเนินงานภายใต้วิสัยทัศน์ คนไทยเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และเป็นพลเมืองที่มีวินัย ตื่นรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดชีวิต มีความรู้ มีทักษะ และทัศนคติที่เป็นค่านิยมที่ดี มีสุขภาพร่างกายและจิตใจที่สมบูรณ์ ตามกรอบการบูรณาการความร่วมมือการพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิตในกลุ่มเด็กปฐมวัย 4 H ประกอบด้วย Heart (ดี มีวินัย) Head (เก่ง) Hand (ใฝ่เรียนรู้ มีทักษะ) และ Health (แข็งแรง) โดยดำเนินงานเสริมหนุนกันในลักษณะของการบูรณาการทุกกระทรวง

(3) ภายใต้คณะกรรมการอิสระเพื่อปฏิรูปการศึกษา มีการเตรียมการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นระบบให้มีความยั่งยืน โดยยกย่องพระราชบัญญัติการพัฒนาเด็กปฐมวัย พ.ศ. เพื่อสร้างหลักประกันให้เด็กปฐมวัยได้รับการปกป้องคุ้มครอง การดูแล การพัฒนา และการศึกษา อย่างมีคุณภาพต่อเนื่องทั่วถึง รวมทั้งแก้ไขปัญหาการดำเนินงาน ซึ่งมีหลายหน่วยงานรับผิดชอบแต่ขาดผู้รับผิดชอบหลักแก้ปัญหาการบูรณาการงาน ทำให้ขาดเอกภาพและปัญหารอยต่อระหว่างช่วงก่อนวัยเรียนกับวัยเรียน โดยกำหนดให้การพัฒนาเด็กปฐมวัย

หมายถึง บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่าแปดปีบริบูรณ์ และหมายความรวมถึงทารกในครรภ์มารดาตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึงก่อนคลอด จัดตั้งหน่วยงานเพื่อจัดทำนโยบายและยุทธศาสตร์และบูรณาการการทำงานในทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

การดำเนินงานการพัฒนาเด็กปฐมวัยที่สำคัญ ได้แก่

(1) **กลุ่มต่ำกว่า 2 ปี** ได้ดำเนินการเตรียมความพร้อมของสุภาพแม่ และการวางแผนครอบครัว การคัดกรองโรคทางพันธุกรรม การให้ความรู้เรื่องการดูแลบุตร รวมทั้งการส่งเสริมภาวะโภชนาการของแม่และเด็ก อาทิ การเฝ้าระวังและให้อาหารเสริมธาตุเหล็กและไอโอดีน การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การให้เงินอุดหนุนรายละ 600 บาทต่อเดือน (0-3 ปี) เพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิดได้อย่างมีคุณภาพ

(2) **กลุ่ม 2-5 ปี** ได้ดำเนินการจัดบริการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและโรงเรียนอนุบาล โดยรัฐให้เงินอุดหนุนเรียนฟรี พร้อมอุปกรณ์ อุดหนุนอาหารเสริม (นม) และอาหารกลางวัน การจัดทำมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยของแต่ละสังกัดทั้งกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการศึกษาเอกชน รวมทั้งการพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เป็นบุตรของผู้ใช้แรงงาน โดยมีสถานประกอบกิจการที่จัดตั้งมูมนมแม่ และจัดตั้งศูนย์เลี้ยงดูบุตรผู้ใช้แรงงาน ในสถานประกอบกิจการและชุมชน

การจัดบริการทางสังคมกลุ่มแม่และเด็ก

กลุ่มอายุ	การดำเนินงาน
พ่อแม่	- การบริการวางแผนครอบครัว - การบริการตรวจรักษา คัดกรองทางการแพทย์
หญิงมีครรภ์	- การบริการตรวจรักษาก่อน/หลังคลอด - การบริการให้วิตามินและสารอาหารที่จำเป็น เช่น แคลเซียม เหล็ก และโฟลิกแอซิด - การให้ความรู้เรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่
เด็ก 0-2 ปี	- การให้วัคซีน - การเติมไอโอดีนในเกลือ และน้ำดื่ม - เงินอุดหนุน 600 บาท/เดือน (จนถึงอายุ 3 ปี)
เด็ก 3-5 ปี	- การจัดบริการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงเรียนอนุบาล และพัฒนาหลักสูตร - มูมนมแม่และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสถานประกอบการ - การอุดหนุนเรียนฟรี อาหารกลางวันและอาหารเสริม

ประเด็นท้าทายในการพัฒนาเด็กปฐมวัย

- การบริหารจัดการเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย ยังขาดเอกภาพและประสิทธิภาพ เนื่องจากเกี่ยวข้องในหลายด้าน และมีหลายหน่วยงานรับผิดชอบ ทำให้การทำงานขาดการบูรณาการ และเอกภาพในการทำงาน การจัดบริการมีปัญหาด้านคุณภาพ มาตรฐาน เช่น สถานรับเลี้ยงเด็กอ่อน ที่ยังขาดการกำกับดูแล คุณสมบัตินักผู้ดูแล และแนวทางการดูแลเด็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และโรงเรียนอนุบาลมีมาตรฐานที่หลากหลายส่งผลต่อรูปแบบ การจัดการเรียนการสอนและครูที่ยังมีความแตกต่างในด้าน มาตรฐาน นอกจากนี้ ความรับผิดชอบ ในแต่ละกลุ่มวัยทำให้ การจัดบริการทับซ้อน รวมทั้งแนวทางการจัดบริการการศึกษา ขาดความเชื่อมโยงต่อกันระหว่างก่อนวัยเรียนและวัยเรียน ทำให้การพัฒนา เด็กปฐมวัยขาดประสิทธิภาพ ส่งผลต่อพัฒนาการที่เหมาะสมกับ แต่ละช่วงวัยของเด็กปฐมวัย

- กรอบคิดการพัฒนาเด็กปฐมวัยที่คลาดเคลื่อน โดยคาดหวังความเก่งของลูกทำให้เร่งเรียนอ่านฝึกเขียนปัญญารวมถึงเร่งรัดการเรียนภาษาต่างประเทศทำให้พัฒนาการด้านอื่นๆ ถูกกลืน นอกจากนี้ การลดความสำคัญของภาษาแม่ โดยเร่งรัด ภาษาที่สอง อาทิ ภาษากลางกรณีอยู่ในภูมิภาค ภาษาอังกฤษ ฯลฯ โดยเป็นการเรียนเพื่อจำ ไม่เป็นไปตามธรรมชาติในชีวิตประจำวัน ทำให้เด็กไม่สามารถใช้ภาษาแม่สื่อสารได้อย่างเข้าใจ ส่งผลให้ เด็กเกิดความเครียดและไม่เป็นผลดีต่อพัฒนาการโดยรวม

- ระบบนิเวศน์ของเด็กที่เปลี่ยนแปลงจากโครงสร้าง ครอบครัวเดี่ยว ชีวิตเร่งรีบ และการออกไปทำงานของพ่อแม่ ทำให้เด็กขาดโอกาสเรียนรู้ หรือเลียนแบบพฤติกรรมพ่อแม่ ในการดูแลปู่ย่าตายาย ขาดการมีส่วนร่วมช่วยเหลือในการทำ กิจกรรม งานบ้านพื้นฐาน ทำให้เด็กไม่ได้รับการส่งเสริมวินัย เชิงบวกที่จะช่วยส่งเสริมการสร้างวินัย ความอดทน และความ รับผิดชอบ นอกจากนี้ การส่งเสริมให้เด็กใช้สื่อเทคโนโลยีตั้งแต่ อายุยังน้อยโดยขาดความระมัดระวังถึงผลกระทบต่อการพัฒนาการ และพฤติกรรมของเด็ก

แนวทางการพัฒนาเด็กปฐมวัย

แม้ในภาพรวมของพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้านกายภาพ จะมีแนวโน้มดีขึ้น อย่างไรก็ตาม สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ต้องเผชิญกับปัญหาใหม่ๆ ทั้งด้านจิตสำนึก การสร้างวินัย ประกอบกับการบริหารจัดการที่ขาดการบูรณาการ ทำให้ดำเนินงานได้ไม่เต็มประสิทธิภาพ ตลอดจนยังมีเด็กกลุ่มเป้าหมายเฉพาะที่ยังมีประเด็นที่ต้องดำเนินงานเพื่อสร้างสมดุลในเด็กกลุ่มต่างๆ รวมทั้งความสมดุลทางกายและจิตใจ โดยมีแนวทาง ดังนี้

- **การส่งเสริมการวางแผนครอบครัวและงานอนามัยแม่และเด็กให้ครอบคลุม** ทั้งการให้ความรู้เพื่อเตรียมพร้อมพ่อแม่ การดูแลก่อนและหลังคลอด สนับสนุนหญิงตั้งครรภ์ให้ได้รับสารอาหารครบถ้วน ตลอดจนส่งเสริมโภชนาการ ให้ความรู้การดูแลบุตรตามช่วงวัยและคัดกรองเด็กผ่านการให้เงินอุดหนุนเลี้ยงดูเด็กแบบมีเงื่อนไข เพื่อส่งเสริมพัฒนาการและลดความเสี่ยงสุขภาพของเด็ก
- **การส่งเสริมและพัฒนาการเรียนการสอนและเลี้ยงดูเด็กให้มีคุณภาพมาตรฐาน** โดยกำหนดมาตรฐานสถานดูแลและผู้ดูแล พัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับช่วงวัย และความสามารถของเด็ก ส่งเสริมการเรียนรู้ที่สร้างความคิดสร้างสรรค์ วินัยและจิตสำนึก รวมทั้งสนับสนุนอุปกรณ์การเรียน/เล่น ตลอดจนพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ในการดูแลและพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

● **การบริหารจัดการเพื่อให้เกิดการบูรณาการงานพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างรอบด้านในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง** โดยร่วมกำหนดมาตรฐานสถานดูแลเด็กและผู้ดูแลเด็ก และร่วมมือกันในการจัดการเรียนการสอนเพื่อบรรลุเป้าหมายทางการศึกษาและพัฒนาการของเด็ก มีการแลกเปลี่ยน ปฏิสัมพันธ์ของครูและนักเรียนระหว่างหน่วยงาน ตลอดจนร่วมจัดเก็บข้อมูลที่เชื่อมโยงและใช้ฐานข้อมูลกลางร่วมกัน เพื่อให้การพัฒนาเกิดความเชื่อมต่อของแต่ละกลุ่มวัย

● **การเสริมพลังพ่อแม่และชุมชน** โดยการรณรงค์ให้ความรู้และสนับสนุนการเลี้ยงดูเด็กตามช่วงวัยแก่พ่อแม่ผู้ปกครองเพื่อช่วยกระตุ้นพัฒนาการ ทักษะสมองทางด้าน EFs (Executive Functions) สร้างวินัย และความคิดสร้างสรรค์ โดยพูดคุยอ่านหนังสือ และฝึกให้เด็กมีความเป็นอยู่และพฤติกรรมที่กินที่เหมาะสม เช่น การกำหนดเวลาดูโทรทัศน์ เล่นเกม และการใช้สื่อเทคโนโลยี การฝึกให้เด็กรับมือกับ挫折และลดชนมรสุมรอบตัว ตลอดจนส่งเสริมให้เด็กร่วมทำกิจกรรมกับครอบครัวและชุมชนที่เป็นพลังบวก รวมทั้งสนับสนุนการเรียนรู้ที่ซึมซับสุนทรียภาพท้องถิ่นที่เด็กอาศัย เช่น การเรียนรู้วัฒนธรรมและใช้ภาษาท้องถิ่น การทำงานบ้านและรักษาความสะอาดบริเวณรอบบ้าน เป็นต้น เพื่อให้เด็กมีส่วนร่วม มีความผูกพัน และรู้สึกรับผิดชอบต่อชุมชน